

ONESNAŽENJE

Kaj je?

človekov direkten ali indirekten vnos snovi ali energije v okolje, ki povzroči škodljiv vpliv take vrste, da ogrozi človeško zdravje, poškoduje žive organizme ali ovira legitimno uporabo okolja

OECD

(Organisation for Economic Cooperation and Development)

2000/60/EC Water Framework Directive

VIRI ONESNAŽENJA

Glede na način vnosa v okolje

izpusti iz cevi ali kanalov (industrijski izpusti, izpusti komunalnih čistilnih naprav)

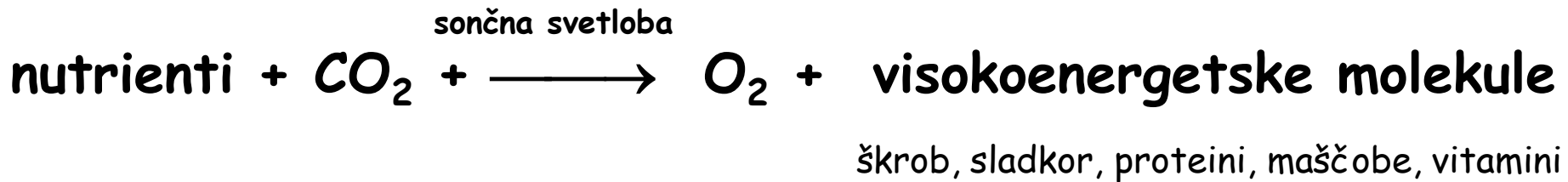
poljedelstvo, gozdarstvo, rudarjenje, gradbišča, spiranje z utrjenih površin, akumulacija rečnih sedimentov, odlaganje odpadkov, padavine, izpušni plini...

Se emitirajo ob padavinah!

EKOSISTEM

pretok energije in snovi

Fotosinteza:

Respiracija:

ONESNAŽENJE

Vrste onesnaženja

1. KEMIJSKO

- organsko:
  - razgradljivo
  - nerazgradljivo
- anorgansko

2. FIZIKALNO

3. BIOLOŠKO

KEMIJSKO ONESNAŽENJE

➤ organsko:

➤ razgradljivo

proteini, maščobe, ogljikovi hidrati, smole, guma, premog, nafta, katran, mešano organsko onesnaženje, fenoli, cianidi...

➤ nerazgradljivo

organski mikropolutanti: PAH, PCB, klorirani ogljikovodiki, pesticidi...

➤ anorgansko:

➤ strupene snovi - kovine

➤ kisline, lugi

➤ rastlinski nutrienti

KEMIJSKO ONESNAŽENJE

BIORAZGRADNJA

ORGANSKA SNOV

DELNI PRODUKTI
manjše org. snovi

ANORGANSKE KOMPONENTE

$\text{CO}_2 + \text{H}_2\text{O} + (\text{nitrati } \text{NO}_3^- , \text{ fosfati } \text{PO}_4^{3-} , \text{ sulfati } \text{SO}_4^{2-})$

+ Energija

+ BIOMASA (prirast mikroorganizmov)

MINERALIZACIJA

Organsko nerazgradljivo onesnaženje

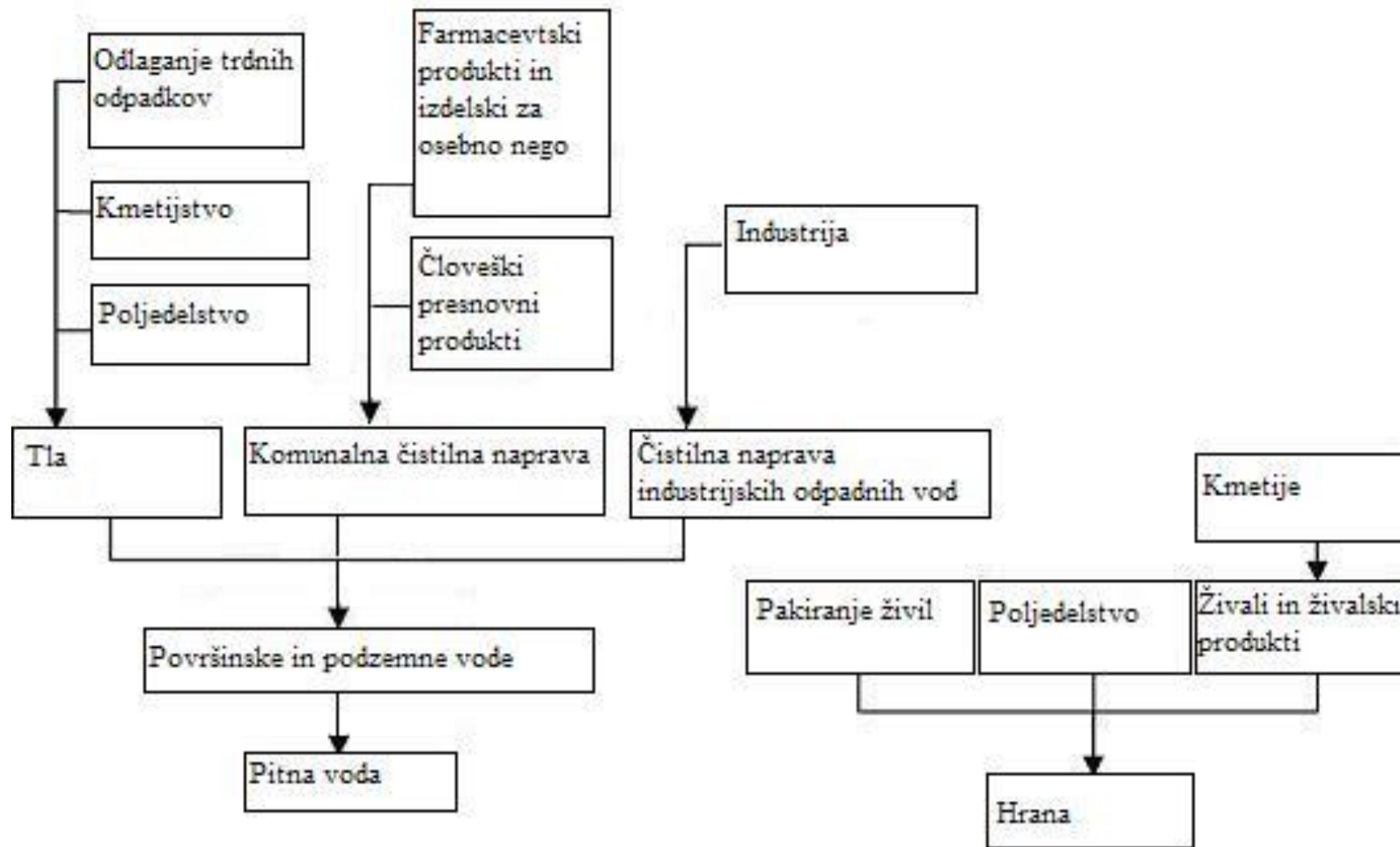
(POPs persistent organic pollutants)
(PBTs persistent, bioaccumulative, toxic)

organski mikropolutanti:

klorirani ogljikovodiki, pesticidi, PCB, PAH...

strupene, kancerogene, mutagene, teratogene
snovi

Organsko nerazgradljivo onesnaženje mikropolutanti

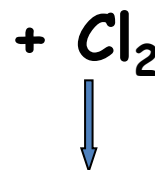
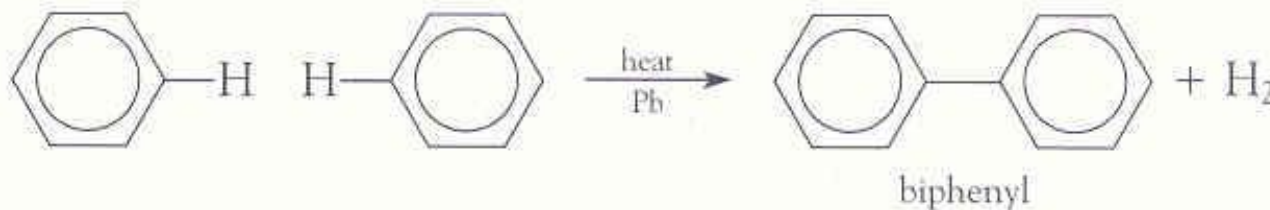

Organski mikropolutanti

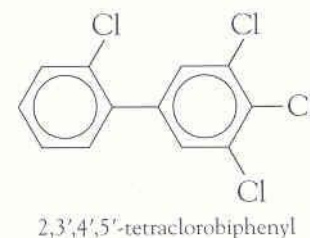
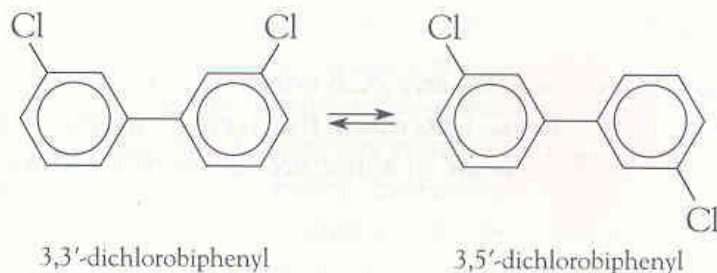
- sintetične (sintetizirane) organske spojine
- org. snovi nastale med čiščenjem (kloriranje)
- naravno prisotne organske snovi

- PESTICIDI
- POLIKLORIRANI BIFENILI (PCB)
- INDUSTRIJSKA TOPILA
- POLICIKLIČNI AROMATSKI OGLJIKOVODIKI (PAH)

POLIKLORIRANI BIFENILI PCBs (polychlorinated biphenils)

Kemijska struktura PCBjev

Primeri spojin:

209 zvrsti PCB, mešanice z vsebnostjo klora od 21-68%

POLIKLORIRANI BIFENILI (PCB)

Lastnosti

- netopni v vodi
- topni v hidrofobnih medijih (maščobe, olja)
- kemijsko inertne tekočine
- težko gorijo (do 800°C se ne vžgejo)
- nizek parni tlak
- električni izolatorji

Od poznih 1950-ih let proizvedli 1,5 mio ton PCBjev

Odstranjevanje PCB

- sežig pri visoki temp. 1200°C → CO_2 , H_2O , HCl
- kemijska dekontaminacija s kovinskim Na ali K ali njihovo reaktivno soljo → NaCl oz. KCl + bifenil
- hidrogeniranje → CH_4 + HCl
- KOH + polietilen glikol
 RO^- nadomesti Cl v PCB → polieter

INDUSTRIJSKA TOPILA

➤ Industrijska uporaba - široka paleta topil

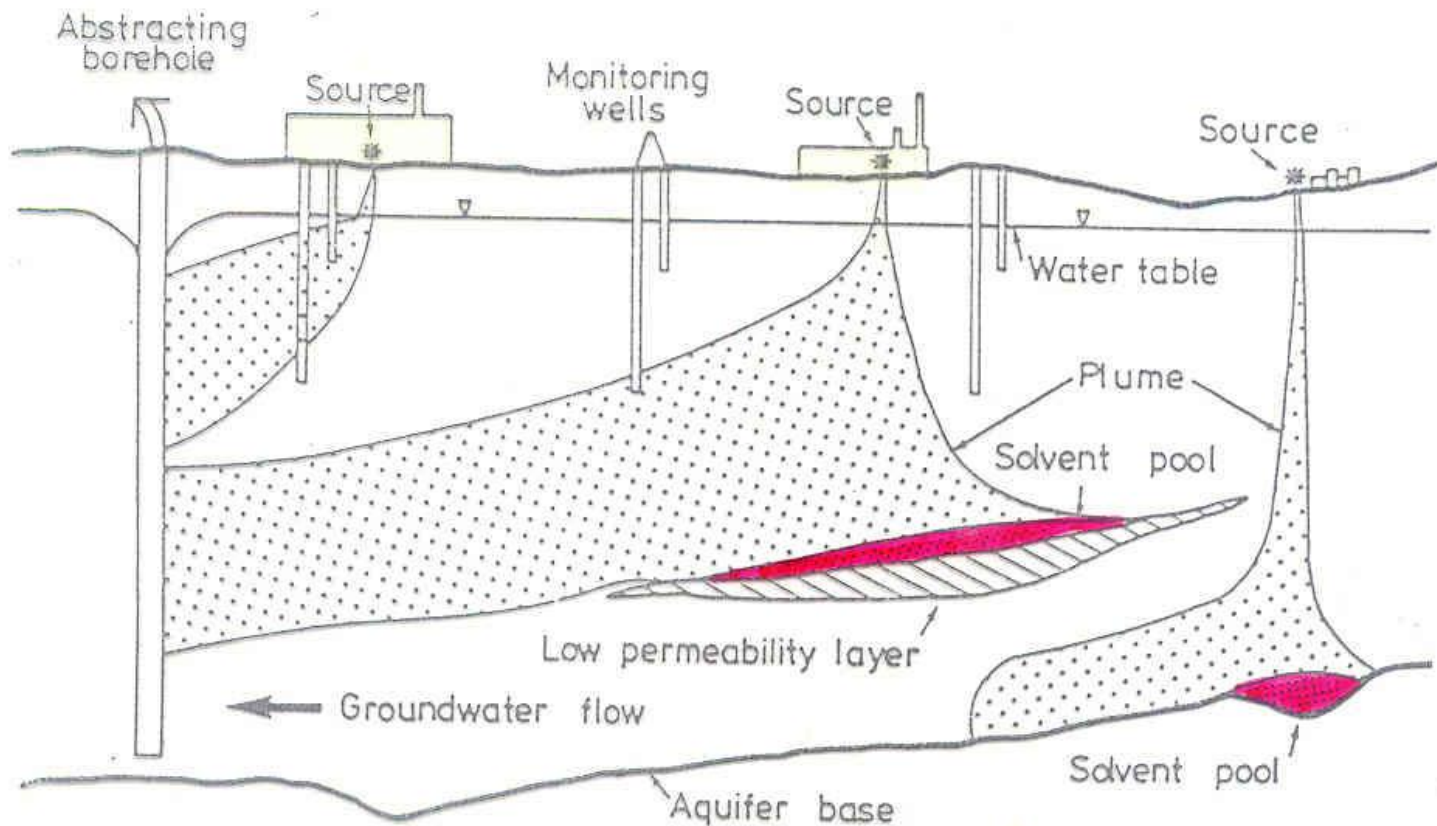
- razmaščevanje - čiščenje kovin
- suho čiščenje tekstila
- Kemijske reakcije v ind. procesih
- Separacije v ind. procesih
- Procesi recikliranja
- ...

INDUSTRIJSKA TOPILA

- diklorometan ali *metilenklorid*
barve, čiščenje kovin, farmacija, acetatni filmi, aerosoli pogonskih sredstev
- triklorometan ali *kloroform*
farmacija
- trikloroetan ali *metil kloroform* *stabilen v atmosferi - 5 let*
čiščenje kovin in plastike, splošno topilo; uporaba v lepilih, aerosolih, črnilih, korekturnih tekočinah
nadomestilo za strupenejša trikloroeten in tetrakloroeten
- tetraklorometan ali *ogljikov tetraklorid*
sinteza fluoroogljikovodikov (gasilni aparati, hladilniki)
- trikloroeten ali *trikloroetilen*
čiščenje kovin, suho čiščenje, industrijske ekstrakcije
- tetrakloroeten ali *perkloroetilen*
suho čiščenje, čiščenje kovin

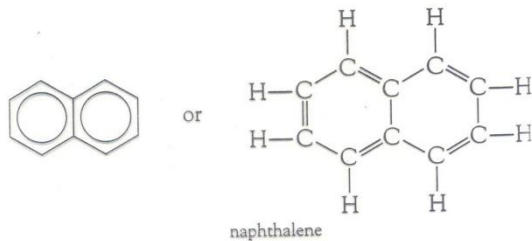
MDK vsote v pitni
vodi: 10 µg/l

INDUSTRIJSKA TOPILA

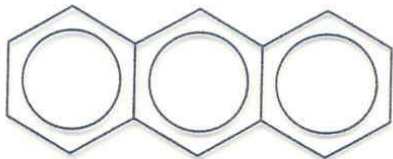
Obnašanje kloriranih topil v podtalnici

Policiklični aromatski ogljikovodiki (PAH) (polycyclic aromatic hydrocarbons)

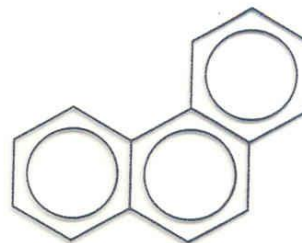
naftalen

insekticid, kroglice proti moljem

anthracene

antracen

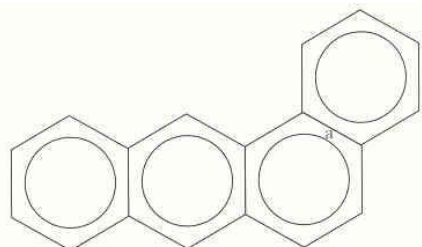
phenanthrene

fenantren

- nepopolno izgorevanje lesa in premoga, deponije tovarn, ki konvertirajo premog v tekoče gorivo, rafinerije nafte, izpuhi bencinskih in dieslovih motorjev, katran v cigarettnem dimu
- v jezerih, rekah vezani na sedimente, bioakumulacija v školjkah

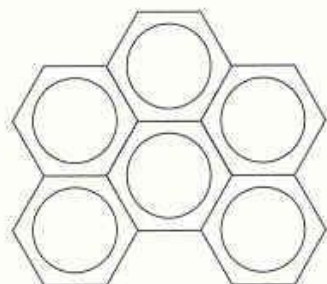

Policiklični aromatski ogljikovodiki (PAH)

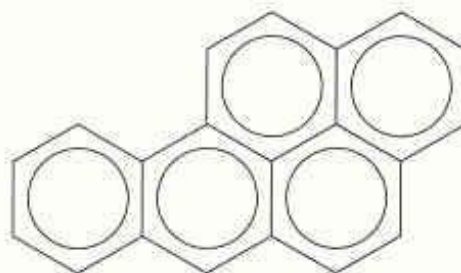
benzo[a]anthracene

benzo[a]antracen

benzo[ghi]perylene

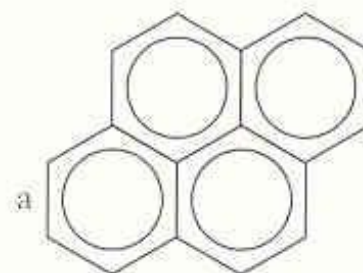
benzo[ghi]perilen

benzo[a]pyrene

benzo[a]piren

$$\log K_{ow} = 6,3$$

pyrene

piren

Kancerogeni

MDK PAH v pitni vodi: 0,1 µg/l

KEMIJSKO ONESNAŽENJE

anorgansko

- kovine: Hg, Cd, Pb, Cr, As, Cu, Zn, Ni, Ag, U...
- kisline, lugi
- rastlinski nutrienti (eutrofikacija)
- NO₃ v pitni vodi (methemoglobinemia)

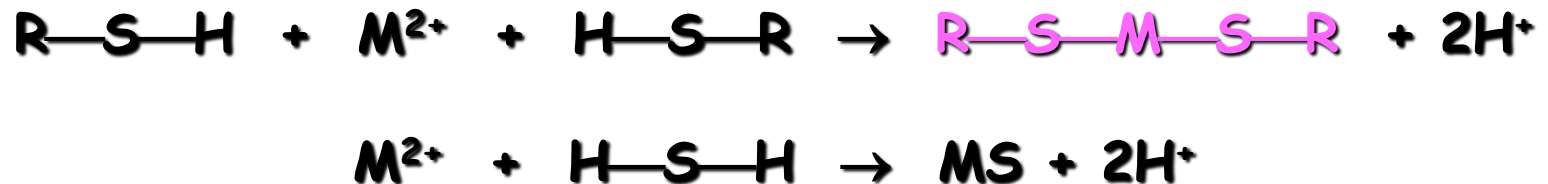
Strupenost težkih kovin

Nevarne oblike:

- kovinski kationi
- kovine vezane na kratke verige ogljikovih atomov

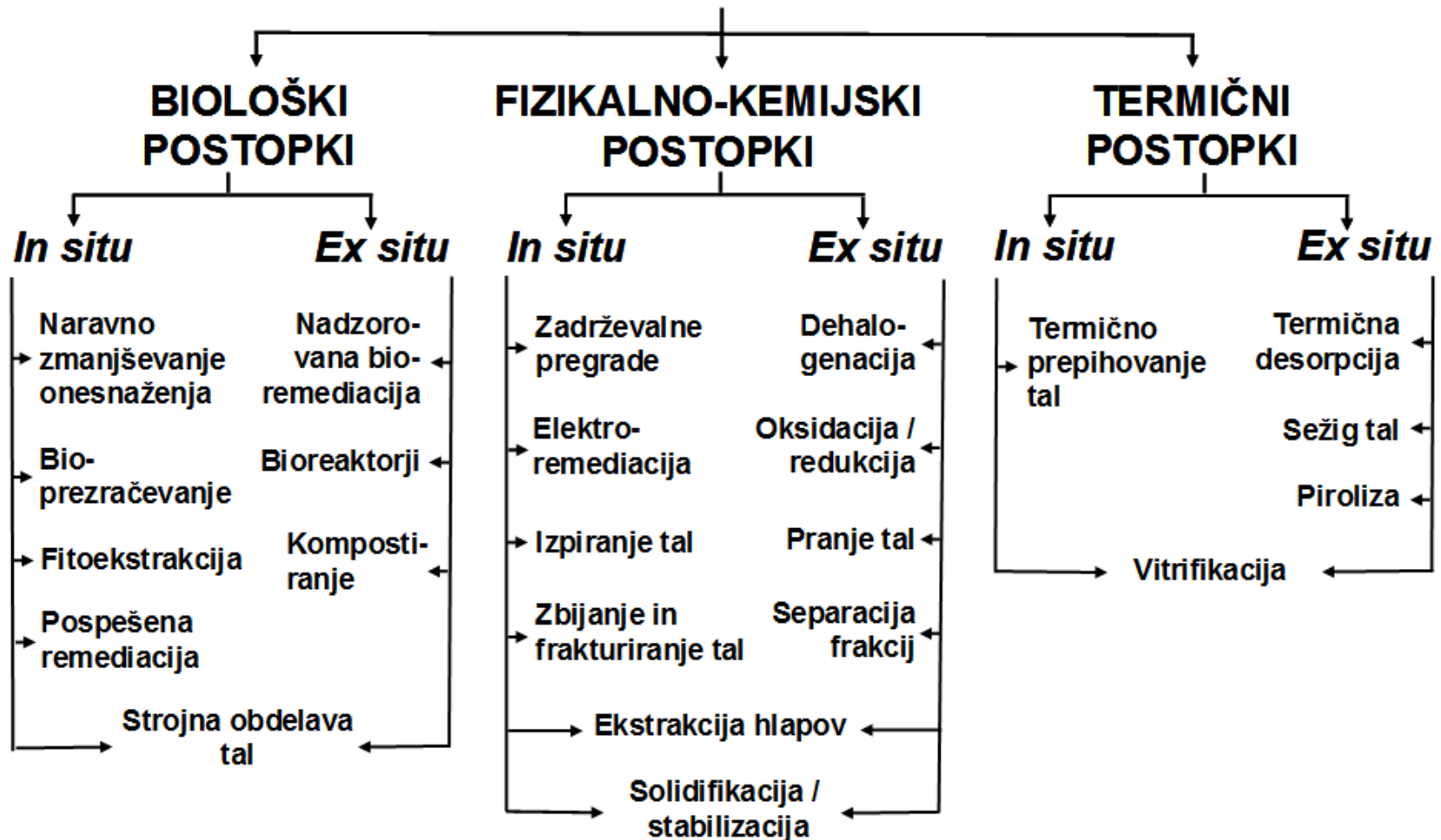
Mehanizem njihovega toksičnega delovanja izvira iz velike afinitete kovinskih kationov do žvepla

-SH skupine v encimih (kontrolirajo hitrost kritičnih metabolnih reakcij v telesu) se vežejo na zaužiti kovinski kation:

TEŽKE KOVINE

TEHNOLOGIJE REMEDIACIJE

KISLINE IN LUGI

**Industrijski odpadki vsebujejo →
korozivne anorganske kisline in baze**

škoda na vodotokih

- **porušenje naravnega puferskega sistema**
- **sprememba naravne pH vredosti**

zaviranje samočiščenja

- **MDK, mg/l:**
  - **izpust v kanalizacijo 6,5 - 9,5**
  - **izpust v vodotok 6,5 - 9,0**

RASTLINSKI NUTRIENTI

Dušik
Fosfor

"limitni nutrient"

Evtrofikacija - prekomerna rast zelenih rastlin

Kemijska sestava alg:

1 kg alg	0,013 kg P
77 kg alg	1 kg P

FIZIKALNO ONESNAŽENJE

- ↗ **toplota**
- ↗ **barva**
- ↗ **motnost**
- ↗ **pene**
- ↗ **radioaktivnost**

PARAMETRI ZA VREDNOTENJE ONESNAŽENJA

- **SPECIFIČNI PARAMETRI**
definirane kemijske snovi
- **NESPECIFIČNI PARAMETRI**
sumarni parametri

SPECIFIČNI PARAMETRI ZA VREDNOTENJE ONESNAŽENJA

Organski dušik

Amonij

Nitrit, nitrat

Fosfat (*orto, poli*)

Organski fosfor

Sulfat

Sulfid

Cianid

Kovine

Fenol

Formaldehid

Pesticidi

Organska topila

NESPECIFIČNI PARAMETRI ZA VREDNOTENJE ONESNAŽENJA

BPK (BPK₅) - biokemijska potreba po kisiku

KPK - kemijska potreba po kisiku

TOC - celotni (totalni) organski ogljik

TOX - totalne org. spojine halogenov (X...Cl, Br, J)
(AOX - org. spojine halogenov, ki se adsorbirajo)

Neraztopljene snovi

Strupenost

Razgradljivost

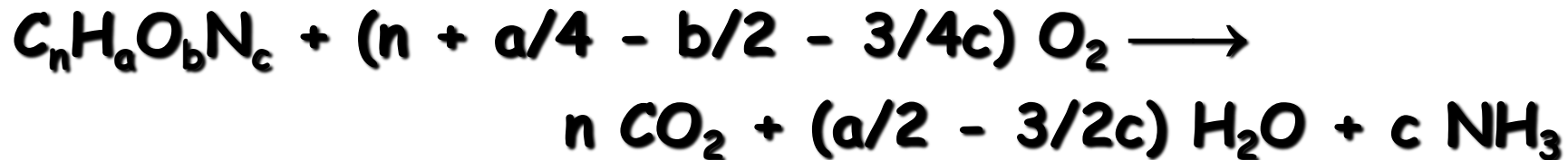
BIOKEMIJSKA POTREBA PO KISIKU (BPK)

Kaj je BPK?

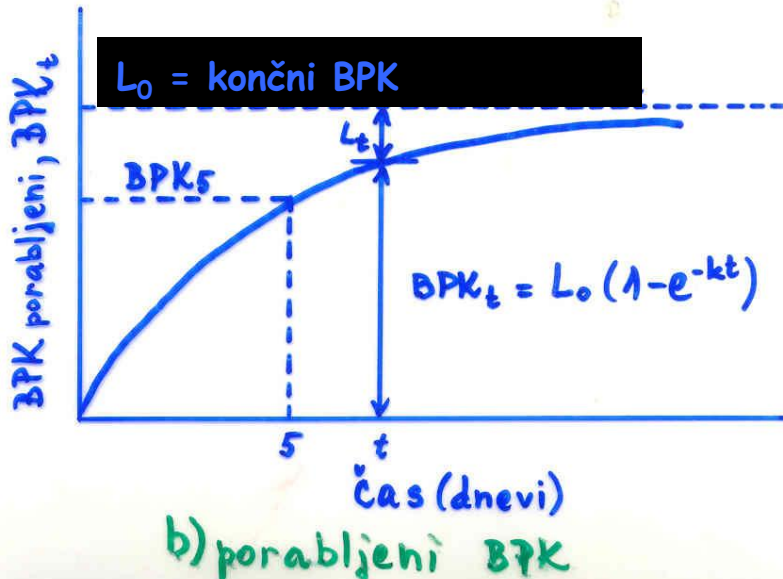
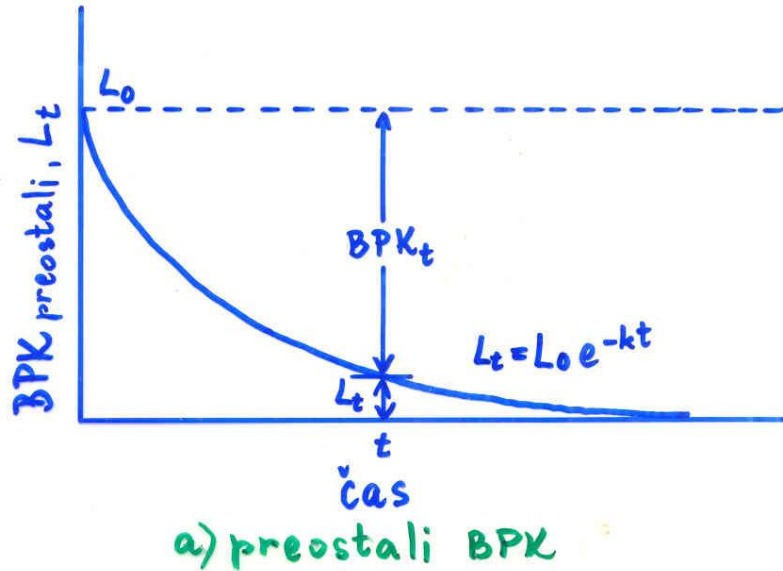
je množina kisika, ki je potrebna za oksidacijo razgradljivih organskih snovi s pomočjo mikroorganizmov, ki jih vzorec vsebuje.

bakterije

organske snovi + O_2 $\longrightarrow$ CO_2 + H_2O + več bakterij

KINETIKA BPK

$$- dc/dt \propto c \quad \text{ali} \quad - dc/dt = kc$$

$$- dL/dt = kL$$

$$L_t/L_0 = e^{-kt} = 10^{-Kt} \quad K = k/2,303$$

$$L_t = L_0 e^{-kt} = L_0 10^{-Kt}$$

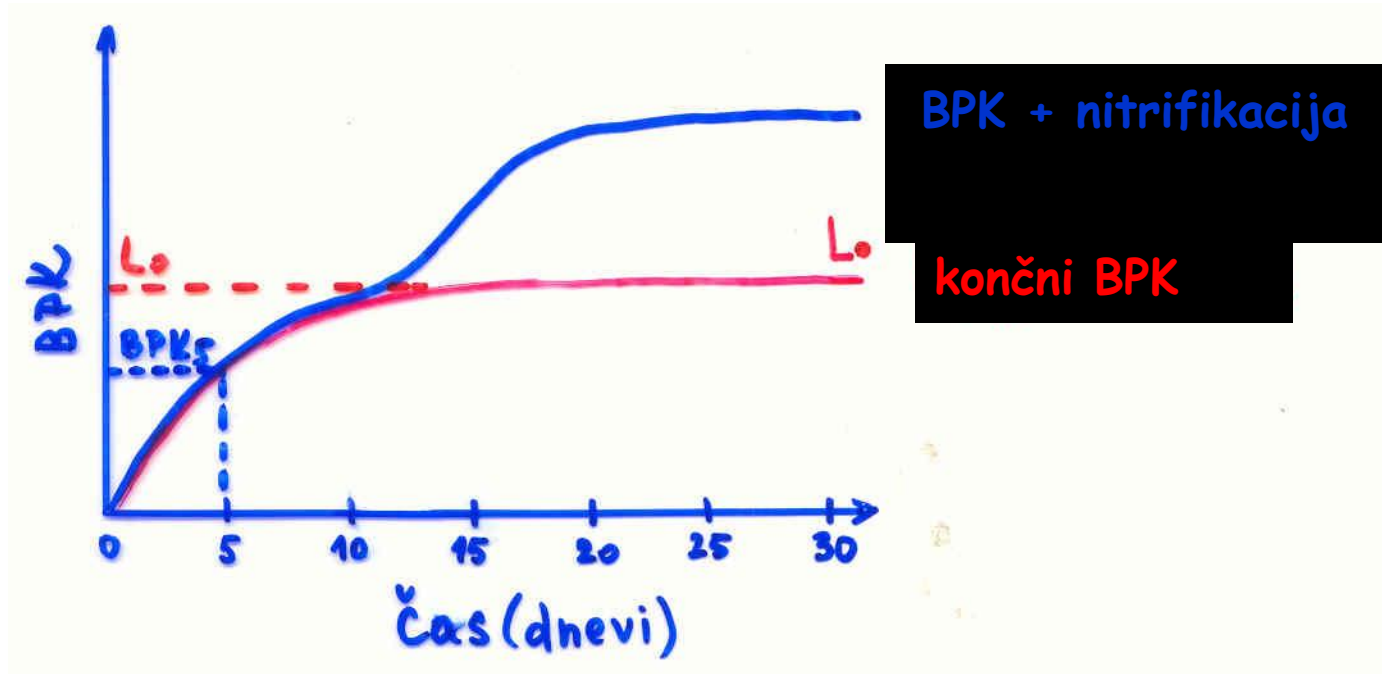
$$L_0 = \text{BPK}_t + L_t$$

$$\text{BPK}_t = L_0 - L_t$$

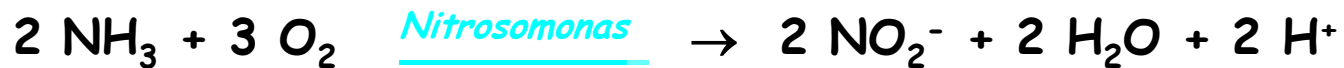
$$\text{BPK}_t = L_0 (1 - e^{-kt}) = L_0 (1 - 10^{-Kt})$$

$$\text{BPK}_t = \text{BPK}_K (1 - e^{-kt})$$

BPK IN NITRIFIKACIJA

Nitrifikacija:

Tipične vrednosti BPK reakcijske hitrosti k pri 20°C

Vzorec	k (dan ⁻¹) ^a	K (dan ⁻¹) ^b
Surova komunalna odpadna voda	0,35-0,70	0,15-0,30
Dobro očiščena komunalna odpadna voda	0,12-0,23	0,05-0,10
Onesnažena rečna voda	0,12-0,23	0,05-0,10

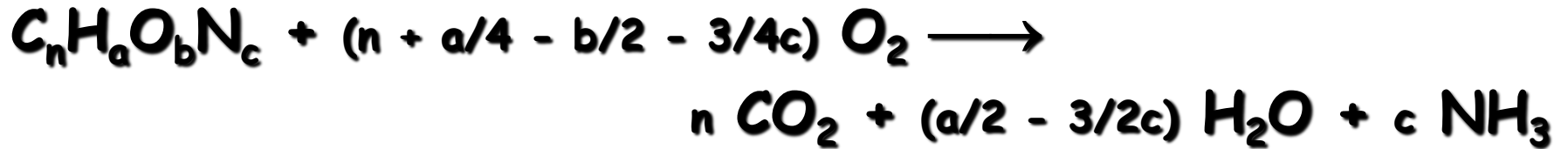
^a mali k reakcijska hitrost na bazi e

^b veliki K reakcijska hitrost na bazi 10

KEMIJSKA POTREBA PO KISIKU (KPK)

Kaj je KPK?

je množina kisika, ki je potrebna za oksidacijo vseh organskih snovi s kemijskim oksidantom ($K_2Cr_2O_7$).

Oksidacija s kalijevim dikromatom: $K_2Cr_2O_7$

Tipične vrednosti BPK, KPK in TOC v neobdelani komunalni odpadni vodi

Parameter	Koncentracija (mg/l)		
	Velika	Srednja	Majhna
BPK ₅	400	220	110
KPK	1000	500	250
TOC	290	160	80